

EVALUAREA SISTEMULUI ACTUAL DE GESTIUNE A RISCURILOR DIN SECTORUL AGRICOL

EVALUATION OF THE CURRENT RISK MANAGEMENT SYSTEM IN THE AGRICULTURAL SECTOR

Sofia DONEA

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: donea.sofia@usch.md

Rezumat. *Sectorul agricol - ca ramură esențială în potențialul de dezvoltare economică a Republicii Moldova, trebuie să-și dezvolte propria teorie de gestiune asupra factorilor de risc. Eficiența reformării sectorului agricol autohton depinde de abilitățile factorilor de decizie de a propune măsuri adecvate de gestiune a riscurilor. O structură managerială eficientă, poate contribui la creșterea stabilității economice în sectorul agricol, diminuând efectele riscului și propunând soluții de gestiune a activității ce se desfășoară în procesul de producție. Deciziile manageriale în situații de risc stabilesc limita riscului acceptabil, impactul asupra rentabilității și măsurile de întreprins pentru a maximiza rezultatele.*

Cuvinte cheie: *risc, sector agricol, gestiune, managementul riscului.*

Abstract. *The agricultural field – as an essential branch in the economic development potential of the Republic of Moldova, must develop it’s own theory of risk factors management. The effectiveness of the reform of the local agricultural field depends on the ability of decision – makers to propose appropriate risk management measures. An efficient managerial structure can contribute to increase economic stability in the agricultural sector, reducing the effects of risk and Management decisions in risk situations set the limit of acceptable risk, the impact on profitability and the measures to be taken to maximize the results.*

Key words: *risk, agricultural sector, management, risk management.*

Introducere

Republica Moldova este o țară agrară cu un potențial bogat în acest sens, deaceia agricultura constituie un sector prioritar pentru economia națională. Suprafața terenurilor utilizate direct în activitățile agricole ocupă aproximativ - 60% din suprafața totală, iar populația din spațiul rural, care are ca îndeletnicire de bază agricultura, constituie 55% din totalul populației țării. În spațiul rural se evidențiază micii producători, care practică preponderent agricultura de subzistență.

Factorul principal ce influențează stabilitatea sectorului agricol este reprezentat de instabilitatea condițiilor climaterice și a situațiilor pe piață, cât și lipsa structurilor manageriale care să gestioneze eficient cu activitatea și riscurile din ramură. În acest context pentru redresarea situației economice a agriculturii autohtone este solicitabil implicarea unui management performant în gestiunea eficientă a riscurilor.

Metodologia cercetării

Obiectivul de bază a acestui studiu este de a caracteriza instrumentele actuale utilizate în gestiunea riscurilor agricole și aprecierea efectului acestora asupra situației reale; implementarea unor modificări esențiale privind eficiența instrumentelor de gestiune atât pentru operațiunile din activitatea de bază , cât și în operațiunile de piață, dar și problemele de mediu.

Desigur obiective sunt multiple, întrucât acestea rezultă din situația actuală a sectorului agricol, dar în comparație cu alte țări se impun cerințe de a utiliza instrumente de gestiune noi, adaptate la condițiile de

mediu autohton, care vor contribui la stabilirea unei posibilități de perfecționare a gestiunii riscurilor pentru prosperarea sectorului agricol național.

Practica actuală demonstrează, că odată cu tranziția la economia de piață în sectorul agricol tranziția s-a produs mai lent, deaceia unele întârzieri de reformă au afectat și alte sectoare, întrucât agricultura este în conexiune directă cu industria prelucrătoare, mediul ambiant, dar și sursa de bază de asigurare a țării cu produse alimentare. Gestiunea neeficientă a riscurilor din agricultură, au creat fluctuații în randamentele producției obținute, situație ce a crescut importul pentru îndestularea industriei de prelucrare cu materie primă și populației cu produse alimentare.

Conținutul expus în prezentul studiu, privind creșterea eficienței gestiunii riscului în agricultură, a fost elaborată în baza informațiilor colectate din surse bibliografice a experților economici în domeniu, dar și din discuțiile publice organizate în cadrul unor proiecte cu antreprenorii și producătorii din Regiunea de Sud a țării, analiza datelor BNS, studii comparate cu agricultura altor state din surse bibliografice, etc.

Rezultate și discuții

Activitatea în sectorul agricol se consideră o ocupație riscantă. Particularitățile procesului de producție din agricultură demonstrează, că riscul este un eveniment permanent și indispensabil pentru această activitate. Inițierea unui proces de activitate în agricultură impune multiple cerințe ce țin de cunoștințe și competențe în domeniu, deoarece procesul de producție se realizează într-un context complex și variat, fiind în legătură strânsă cu procesele biologice ce solicită condiții optime de dezvoltare în timp determinat.

Riscul, ca o constantă specifică agriculturii, este generat de diversitatea situațiilor create de mediul climateric fluctuant în care se desfășoară activitățile de producție. Precăutarea riscului în activitatea agricolă trebuie să fie specială, inițial sub aspectul proceselor biologice ce impun respectarea și asigurarea anumitor condiții de producție, iar ulterior – riscul se modelează sub influența proceselor socio – economice. Informații despre factorii de risc în activitățile agricole pot fi obținute și din percepțiile producătorilor-fermieri – ca subiecți ce se confruntă direct cu riscul. Trebuie analizate deciziile structurilor manageriale rezultate din măsurile întreprinse, cât și din percepția altor persoane care interacționează cu sectorul agricol prin metode indirecte .

Factorii de decizie propun obiective în procesele de activitate, însă la stabilirea acestora trebuie să se țină cont de variațiile situațiilor , astfel acțiunile decizionale capătă un caracter flexibil de a se acomoda schimbărilor, dar și să respecte obiectivele propuse. Modificările permanente în mediul de activitate și interacțiunea cu medii imprevizibile, permite posibilitatea structurilor manageriale să dezvolte propria opinie referitor la definirea noțiunii de risc.

Riscul – ca noțiune din mediul de afaceri, nu poate fi interpretat numai decât ca o pierdere, sau - câștig. Datorită modernizării și globalizării economiilor, imprevizibilitatea în mediile de activitate ne impune să percepem riscul ca o normă de întreprins prin măsuri decizionale, bazate pe calcule reale și probabile, dar și analize permanente asupra informațiilor din activitatea antreprenorială și mediul de afaceri în care activăm.

Astfel riscul reprezintă mai degrabă oportunități de identificat, ce oferă diverse posibilități de dezvoltare, prin care factorii de decizie pot obține rezultate pozitive. Deaceia scopul factorilor de decizie de toate nivelele este de a forma competențe în gestiunea eficientă a activității producătorilor antrenati în agricultură – ca sector cu cel mai înalt nivel de risc.

Sectorul agricol – ca ramură esențială în potențialul de dezvoltare a Republicii Moldova, trebuie să-și dezvolte propriile reguli de gestiune a riscurilor, impuse de factorii istorici ai tranziției, condițiile de mediu și preferințele consumatorilor direcți cât și indirecti- în calitate de consumator de produse alimentare sau consumatori de materie primă pentru ramurile industriale. Micii producători din sectorul agricol al Republicii Moldova recurg la practicile învechite ce solicită eforturi mari generatoare de costuri, care și tacticile din trecut, care nu mai pot face față schimbărilor enorme inclusiv și a celor de mediu. Modificările permanente în mediul de afaceri, inclusiv și de mediu climateric , necesită aplicarea noilor sisteme de activitate, de gestiune, de operare, stabilizare și respectare a condițiilor de mediu și a normelor corecte de exploatare a factorilor de producție din agricultură.

Situația economică din sectorul agricol național este influențată negativ de o mulțime de factori precum:

- ✚ Inflația;
- ✚ Instabilitatea procesului de producție (inclusiv provocate și de condițiile de mediu);

- ✚ Lipsa surselor de finanțare;
- ✚ Suștinere insuficientă din partea instituțiilor de stat, etc.

În perioada reformării sectorului agricol, programul de dezvoltare nu s-a bazat pe măsuri concrete de evaluare și gestiune a riscurilor, generate de specificul activității și nici pe analiza perioadei de tranziție care încă se menține în prelungire. Transformările din sectorul agricol s-au efectuat fără o analiză adecvată a factorilor de risc, aceasta a și complicat posibilitatea de identificare a cauzelor de stagnare a sectorului.

Riscul în activitatea economică poate să apară din relații ce rezultă din procesele economice, în urma unor acțiuni inconștiente sau necesare. Abordarea riscului în literatura economică are o interpretare dublă:

- ❖ Riscul poate fi definit ca o oportunitate sau amenințare, în dependență de rezultatul așteptat;
- ❖ Riscul – ca fenomen, poate fi precăutat ca un șir de acțiuni de întreprins pentru atingerea unor scopuri.

Astfel apare necesitatea precăutării esenței riscului, influența acestora asupra factorilor de decizie, propunerea metodelor de evidență și analiză a riscului, crearea unui mediu operațional adaptat la risc, structurat pe nivele: central, regional, de întreprindere. Teoria riscului trebuie adaptată la practica producătorilor agricoli, în baza unor concepte de evaluare, analiză și gestiune a riscurilor prin scheme de administrat orientate cu momente de control intern pe întreg segment de executare a activității. Pentru aceasta se propune:

- Analiza situației economice din sectorul agricol a țării, începând cu etapa inițială a perioadei de tranziție;
- Sistematizarea riscurilor esențiale printr-o clasificare reală;
- Dezvăluirea situațiilor de risc (și incertitudine), analiza și gruparea deciziilor luate în situațiile de risc, măsurile întreprinse real și care trebuiau întreprinse;
- Descrierea structurii manageriale din activitățile agricole și a acțiunilor decizionale în condițiile de risc și incertitudine;
- Identificarea surselor de risc și dezvoltarea unor metode de evidență, analiză și gestiune a acestora, specifice sectorului agricol național.

Analiza situației din agricultură după anii *90, demonstrează că reformele instituite au avut un șir de lacune cu efecte negative ulterioare asupra sectorului. Reformarea agriculturii a avut ca scop principal – trecerea de la economia centralizată, la o economie privată prin împrăștierea țăranilor cu teren agricol. Realitatea a demonstrat că producătorii agricoli- noii împrăștiți nu dispuneau de competențe reale în gestiunea eficientă a activității exercitate, iar problema riscului nu a fost abordată serios în practică.

Clasificarea riscurilor din agricultură ar constitui o prioritate pentru o gestionare eficientă. Gruparea și sistematizarea riscurilor trebuie să rezulte din specificul mediului național de activitate ce include și multe șecuri care au contribuit la declanșarea mai multor riscuri în agricultură.

Instabilitatea politică din Republica Moldova a creat riscuri adăugătoare pentru sectorul agricol. Perindarea la putere a multor guverne pe perioade scurte de timp, au creat condiții de deteriorare și distabilizare a economiei. Instabilitatea politică a avut un impact mai grav asupra agriculturii, întrucât în majoritatea cazurilor – acestea coincideau cu riscurile climaterice. Astfel producătorii agricoli practic rămâneau permanent subfinanțați, datorită guvernelor temporare, care modelau permanent prioritățile guvernamentale.

Republica Moldova este considerată ca țară cu un potențial agricol valoros, dar și cu un complex de probleme specifice acestei activități. Pricinile situației precare din acest sector, dezvăluite din studiile economice, fac referire la un șir de riscuri climaterice, financiare, politice, legislative, manageriale, etc.

Efectele încălzirii globale, urmate de schimbările climaterice, impun acumularea de dovezi privind impactul riscurilor, necesitatea studierii acestora atât la nivel de influență global cât și național. Modificările condițiilor climaterice generează riscuri ce trebuie abordate prin decizii rezultate din analize argumentate științifice, având ca bază experiența națională dar și cea internațională. Dovezile acumulate asupra riscurilor climaterice trebuie actualizate și să rezulte din gestiunea și evaluarea permanentă. Analiza riscurilor generate de condițiile climaterice, trebuie efectuate dintr-o perspectivă pe termen lung, astfel încât să se poată efectua implementări, modificări sau adaptări la situațiile de urgență. Riscul de producție generat de dezastrele naturale au devenit destul de frecvente în Republica Moldova, factor important de evidențiat în gestiunea riscului. Efectele păguboase asupra agriculturii pot fi analizate din fig.1

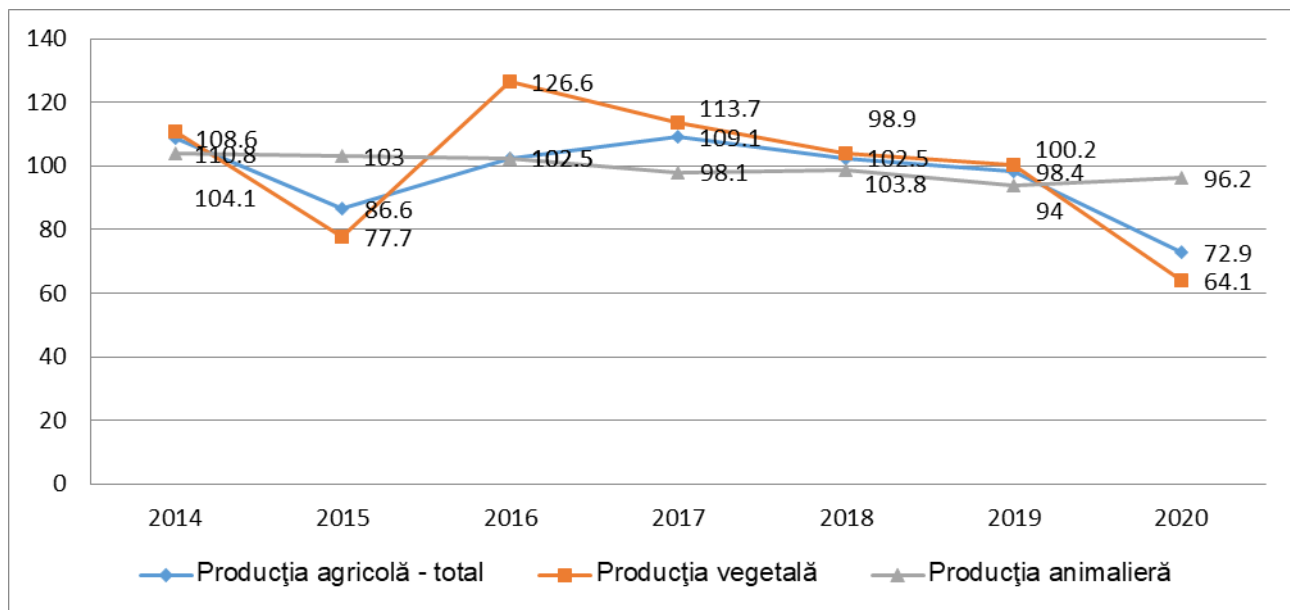

Figura 1. Indicii volumului producției agricole în gospodăriile de toate categoriile, 2014 - 2020

Sursa: datele BNS[10]

Din imaginea fig.1 se observă o micșorare a producției globale agricole în toate gospodăriile de toate categoriile (întreprinderi agricole, gospodării țărănești, gospodăriile populației), pentru perioada anului 2020 cu 27,1% comparativ cu perioada precedentă-anul 2019. Micșorarea se datorează influenței dezastruoase a secetei fără precedent din anul 2020. Conform estimărilor datelor BNS, producția globală s-a diminuat sub efectul scăderii producției vegetale cu 35,9%, care a contribuit la reducerea indicelui general cu 26,1%, iar sub acțiunea scăderii producției animale cu 3,8%, acesta s-a redus cu 1,0%.

Riscul sub acțiunea factorilor climaterici au efecte negative asupra producției agricole – situație ce se impune spre gestionare imediată, conform fig.1 pentru perioada 2014-2020.

Succesul reformelor economice din sectorul agricol depinde de factorii de decizie și de eficiența gestionării riscurilor, prin dezvoltarea situațiilor de risc, analiza și gruparea deciziilor luate în condiții de risc. Gestiunea riscului este un proces ce determină nivelul prognozat al incertitudinii, iar luarea deciziilor corecte pot preîntîmpina sau diminua efectele negative asupra rezultatului așteptat.

În condițiile de risc și incertitudine, o structură managerială eficientă poate contribui la creșterea stabilității sectorului agricol și diminua efectul riscului prin formarea unei legături etapizate pe nivele de administrare precum:

- Organizarea unui proces de producție adaptat la situații de risc, cu posibilități de diminuare a impactului prin diversificarea producției, utilizarea unor soiuri adaptate la condițiile proprii, constituirea fondurilor de rezervă, etc.
- Implicarea structurilor administrației publice locale, în dezvoltarea infrastructurii rurale, implementarea proiectelor sociale de instruire, calificare și implicarea în intermedierea tranzacțiilor cu scop de susținere și protecție;
- Intervenția statului pentru evaluarea și diminuarea efectelor de risc în diferite situații precum: instituirea unor proiecte de evaluare a componentei chimice a solului pentru a indica compatibilitatea acestuia cu procesele de recoltare a activelor biologice, promovarea materialului semincer de calitate, administrarea calitativă a modificării transformărilor biologice de specialiști în domeniu, reglarea prețurilor la producția agricolă, tarife vamale corecte pentru protecția producătorilor autohtoni, etc.

Creșterea eficienței economice în sectorul agricol poate fi obținută și asigurată numai de un sistem managerial echilibrat, flexibil la schimbările frecvente impuse de condițiile globalizării în permanentă modificare. Implicarea structurilor manageriale în acest sens trebuie să se manifeste prin oferirea sprijinului pentru proiecte de infrastructură agricolă și de inițiative strategice în acest domeniu.

Astfel, organele de stat trebuie să includă în strategiile de dezvoltare a sectorului agricol național sisteme de acțiuni etapizate, prin decizii adecvate atât pentru transformările biologice, pentru utilizarea eficientă a resurselor naturale, cât și pentru stoparea proceselor de degradare a acestora.

Este important să se încurajeze producătorii agricoli să-și planifice activitatea, inclusiv și în domeniul gestiunii și protecției mediului. Periodic să se raporteze realizările și nereușitele în activitățile desfășurate. Pentru a respecta individualitatea activităților privind gestiunea, planurile pot avea o flexibilitate în alegerea metodelor și etapizarea acțiunilor. Producătorilor agricoli este necesar să li se formeze deprinderi de a solicita asistență tehnică și financiară de la structurile de stat specializate. Interacțiunea, dintre acțiunile producătorilor și sprijinul de stat în evaluarea și gestiunea riscurilor, va consolida bunele practici pentru diminuarea riscului din agricultură. Instituirea unor programe, cu bune practici de gestiune și îmbunătățire a situațiilor, revăzute periodic vor contribui la diminuarea factorilor negativi nu numai la nivel de indicatori rezultativi, dar și la menținerea și protecția calității mediului ambiant. Toate aceste măsuri manageriale sunt necesare de întreprins din ambele părți, deoarece activitățile practicate în sectorul agricol din ultima perioadă demonstrează avansarea unui proces de degradare a calității solului și a resurselor de apă – datorate unui proces agresiv de exploatare.

Conlucrarea permanentă cu structurile de stat prin programe eficiente va permite rezolvarea concomitentă a două situații riscante :

- eficientizarea acțiunilor producătorilor agricoli în gestiunea riscurilor sub diverse aspecte;
- adoptarea unor practici manageriale benefice atât pentru dezvoltarea economică a sectorului agricol, cât și de protecție a mediului.

Pentru o redresare a situației din agricultura națională, trebuie reorientată istoria deprinderilor anterioare pe post de evoluție și dezvoltare. Detașarea de trecut e posibilă prin analiza practicilor cu rezultate pozitive – de preluat, iar cele cu rezultate negative – de omis.

Prin dificultățile cu care se confruntă agricultura țării, se încearcă să se scoată în esență vina riscurilor gestionate neeficient. Constituirea unui mod de abordare nou, actualizat prin dezvoltarea unei teorii de gestiune a riscurilor, ar contribui la elaborarea unor metode care vor prezenta interes printre cei cointeresați în schimbarea situației. Schimbarea prin modernizare – actualizată a proceselor din activitatea agricolă ce țin de trecutul istoric este un proces complicat și des condiționat de constrângerile deprinderilor, la care se revine prin mentalități, specificul organizațional și gestiune.

Privită în ansamblu, economia fiecărei țări actualmente în plin proces de globalizare se axează pe eliminarea presiunii concurențiale, accentuată pe diversificare ca trăsătură de bază. Teoriile economice descriu excluderea micilor producători de pe piață de către giganții economici, datorită concurenței. Însă practica demonstrează, că și în țările dezvoltate, micile afaceri dețin o pondere importantă, datorită flexibilității acestora de a se adapta mai ușor la modificările impuse de cerințele în permanentă schimbare a evoluției în economie la nivel global.

Instabilitatea economică, impune ca teoriile economice să găsească modalități să convină procesului organizațional, pentru a putea să dirijeze eficient transformările cu tendințe de evoluție.

Activitățile din sectorul agricol trebuie să fie supuse unor procese de gestiune etapizate și structurate eficient pe nivele organizațional- instituționale. Nu este real să se creadă, că transformările din agricultură pot fi realizate de către însăși producători, deoarece modul de dirijare și executare a operațiunilor, informațiile de care dispun și cum le percep i-au condus în toți acești ani în direcții greșite. Producătorii agricoli activează într-un mediu economic în continuă schimbare, iar informațiile disponibile sunt insuficiente, deaceia deciziile luate poartă în permanență un anumit grad de risc. [p.171, 6]

Procesul de producție în agricultură este unul complex și necesită competențe, cunoștințe și măsuri – toate de aplicat într-o concordanță de gestionat fără abateri, datorită cerințelor impuse de activele biologice cu care se lucrează.

Supravețuirea producătorilor agricoli autohtoni de-a lungul timpului, se explică prin combinarea multiplelor activități și acțiuni indirecte, de colaborare practică, teoretică, informațională a acestora cu diferite structuri instituționale de ordin politic, social, economic, etc.

Republica Moldova este o țară cu o economie în tranziție îndelungată, iar structurile politice în această perioadă au avut un impact mai puțin benefic asupra agriculturii, dar și a economiei în general. În această perioadă, producătorii agricoli suportă permanent costuri adăugătoare datorită neclarității permanente care persistă în structurile de organizare a procesului economic din țară, ce se manifestă prin prețuri sub cost; prin concurență neloială; constrângeri cu scop de interes; neechitate în susținere, promovare,

subvenționare; obstacole în operațiunile de export și importuri în detrementul producătorilor autohtoni. Toate aceste imperfecțiuni, rămase în afara unei gestiuni eficiente din partea structurilor de stat și dezastrele naturale – au distabilizat toate procesele sociale și economice din țară.

Constituirea unei structuri organizaționale în teoria economică ca un model de integrat în domeniul social și economic, structurat pe domenii și obiective de realizat în compatibilitate cu obiectivele politice este binevenit în această perioadă. Fiecare țară, în dependență de istoria dezvoltării, tradiție, nivel de dezvoltare social-economic și politic, dispune de o interacțiune dintre domeniile de activitate, structurate pe nivele administrative pentru conlucrare ce contribuie la stimularea evolutivă a acesteia.

Din programele de administrare a agriculturii vor rezulta măsuri concrete revizuite și actualizate în corespundere cu prioritățile regionale. Astfel bunele practici privind gestiunea riscurilor vor putea să se regăsească în strategiile și planurile naționale de dezvoltare. Proiectele de gestiune a riscurilor în schimbare permanentă trebuie să includă modele eficiente de identificare și evidență flexibile.

În programul de dezvoltare a sectorului agricol mult timp s-a acordat etapelor de pregătire și instruire a producătorilor în identificarea riscurilor, iar la moment trebuie de pus accent pe gestiune pentru a anticipa situațiile în schimbare generatoare de noi riscuri. Este nevoie de ajustarea definițiilor și măsurilor ce trebuie întreprinse.

Organele de stat în acest sens trebuie să propună sisteme de operare incluse în programe strategice naționale, privind gestionarea corectă a tuturor activităților din acest domeniu, decizii adecvate în utilizarea eficientă a resurselor naturale disponibile și stoparea proceselor de degradare a acestora.

Concluzii

- ✓ Situația actuală deplorabilă din sectorul agricol se datorează preponderent riscului climatic.
- ✓ Gestiunea riscurilor prin instrumente tehnice instituite de structuri manageriale eficiente, prin revigorarea conlucrării cu instituții de cercetare, care prin studii complexe pot evidenția factorii de risc ce influențează rezultatele din agricultură;
- ✓ Neimplicarea directă a structurilor de stat în eficientizarea măsurilor de gestiune a riscurilor poate avea consecințe negative asupra economiei țării, descurajând investițiile și activitatea în acest domeniu riscant;
- ✓ Problema de migrație a populației rurale poate fi diminuată prin instituirea unor instrumente de gestiune a riscului, prin măsuri alternative cu Administrația Publică Locală și Administrațiile Publice Centrale: dezvoltarea infrastructurii rurale, crearea locurilor de muncă prin activități alternative-minifabrici de procesare a producției agricole, prestare a serviciilor, etc.

Referințe bibliografice:

1. Florea-Inac Maria Mirabela, Identificarea și evaluarea categoriilor de riscuri asociate organizațiilor auditate, Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, Nr.1/2010.
2. Munteanu N., Bălănuță V., Analiza și evaluarea riscurilor la nivel de întreprindere: aspecte teoretice și aplicative, ed. ASEM, 2010.
3. Oprea A. și alții Managementul riscurilor dezastrelor și fenomenelor climatice adverse în sectorul agricol, Chișinău, 2014.
4. Parmacli D. Potențialul economic al pământului în sectorul agricol, Chișinău ASEM, 2006.
5. Stihl L., Managementul riscurilor în afaceri, ed. ASEM, Chișinău, 2010.
6. Todea N., Burja V., și alții, Gestiunea și contabilitatea exploatațiilor agricole, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2005.
7. Valceanu Gh., și alții, Analiza economică financiară Ed. Economica, 2005.
8. d-nb.info>PDF Risk attitude, risk perceptions and risk management strategies.
9. Winsen, F.V., Wauters E., etr. (2011), Combining risk perception and risk attitude, Congress Change and Uncertainty, Zurich, Suisse.
10. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Anuarul statistic.
11. <https://ince.md>>engine>open_file, Constatări și soluții-ince.md, vizitat 5/04-21.